

TA'LIM JARAYONIDA NAZORAT VA BAHOLASHNING ZAMONAVIY SHAKLLARI

Abralova Z.D

O'zMPU, katta o'qituvchi

Bektemirova Sh

O'zMPU, 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim nazariyasi- didaktika tushunchasi, ta'lim jarayonida nazorat, nazorat shakllari, tekshirish va baholash shakllari to'g'risida ilmiy adabiyotlarga asoslangan holda ma'lumotlar keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: pedagogika, ta'lim, didaktika, ta'lim nazariyasi, nazorat shakllari, OTMlarda nazorat va baholash, zamonaviy ta'lim shakllari.

Аннотация: В данной статье представлена информация, основанная на научной литературе, о концепции педагогической теории—дидактики, формах контроля, формах проверки и оценки в образовательном процессе.

Ключевые слова: педагогика, образование, дидактика, педагогическая теория, формы контроля, контроль и оценка в высших учебных заведениях, современные формы образования.

Abstract: This article presents information based on scientific literature on the concept of educational theory - didactics, forms of control, criticism, forms of verification and assessment in the educational process.

Keywords: pedagogy, education, didactics, educational theory, forms of control, control and assessment in higher education institutions, modern forms of education.

Ta'lim – bilim berish, malaka va ko'nikmalar hosil qilish jarayoni, kishini hayotga va mehnatga tayyorlashning asosiy vositasidir. Ta'lim jarayonida ma'lumot olinadi va tarbiya amalga oshiriladi.

Ta'lim tor ma'noda o'qitish tushunchasini anglatadi, lekin u faqat turli tipdagi o'quv yurtlarida o'qitish jarayonini emas, oila, ishlab chiqarish va boshqa sohalarda ma'lumot berish jarayonini ham bildiradi. Ta'lim nazariyasi esa fanda didaktika atamasi bilan yuritiladi.

Didaktika- ta'lim jarayoni, mazmuni, qonuniyat va tamoyillari, shakl, metod va vositalarini ilmiy asoslab beruvchi ta'lim nazariyasi, pedagogikaning alohida sohasi. Didaktikada ta'lim tashkil etishning umumiy masalalari, o'qitish jarayonining mohiyati, ta'limning mazmuni, o'qitish qonuniyatlari, o'qitish tamoyillari, metodlari, uning tashkiliy shakllari yoritiladi.

Ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismlaridan biri — nazorat va hisobga olishdir. Bu tushunchalar o'ziga xos mohiyat va xususiyatlarga ega. O'qituvchi nazorat va hisobga olishni to'g'ri tashkil etsa, ta'lim jarayonining samaradorligi ortadi. Buning uchun o'qituvchi o'quvchining o'quv materiallarini o'zlashtirish darajasini aniqlab borishi lozim.

Tashxis - bu ta'limni o'zlashtirish darajasini baholash uchun mo'ljallangan so'rov jarayoni berilgan kursga (intizomga) tegishli moddiy bo'limlar. Tashxis jarayoni odatda ikki bosqichni o'z ichiga oladi:

- 1) bilim, ko'nikma va malakalar darajasi to'g'risida ma'lumot to'plash;
- 2) "tashxis" va baholashni o'rnatish, yakuniy natija

Tashxisiy (diagnostik) vazifa: o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash va o'zlashtirishdagi bo'shliqlarni o'z vaqtida aniqlash.

Tarbiyaviy vazifa: o'quvchilarda mas'uliyat hissini shakllantirish, o'z ustida ishlashga undash va ta'limga jiddiy yondashuvni rivojlantirish.

O'rgatuvchi (ta'limiy) vazifa: nazorat jarayonida bilimlar mustahkamlanadi, tizimlashtiriladi va takrorlanadi.

Boshqaruv (monitoring) vazifasi: ta'lim jarayonining samaradorligini tahlil qilish, o'qituvchi va o'quvchi faoliyatini to'g'rilash.

Rivojlantiruvchi vazifa: o'quvchilarning mantiqiy fikrlashi, xotirasi va nutqini rivojlantirish.

Bashorat (prognostik) vazifasi: o'quvchilarning kelgusi natijalarini taxmin qilish va o'quv jarayonini takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqish.

Tekshirishdan tashqari nazorat o'z ichiga baholashni (jarayon sifatida) va baho (natija sifatida)ni ham oladi. Baholash deb bilim, ko'nikma va malakalarni o'quv dasturida ko'rsatilgan etalon (ko'rsatkich, qolip, o'lgach)lar bilan solishtirishni aytamiz.

Baho deb baholashning ball shaklida ko'rsatilgan son jihatdan o'lganishiga aytiladi. O'zlashtirish tabellari, guruh jurnallari, reyting daftarchalari va shu kabilarda baholash shartli belgilar, kod signallari, xotiralanish belgilari va hokazolar baho ko'rinishida qayd etiladi.

Bahoni amalda egallangan bilim, ko'nikma va malakalar bilan davlat ta'lim standartiga ko'ra o'zlashtirilishi belgilangan bilim, ko'nikma va malakalar umumiy hajmi o'rtasidagi nisbat sifatida tushunish (ta'riflash)dan ta'lim darajasining miqdoriy mazmuni kelib chiqadi, o'zlashtirish (ta'lim samaradorligi) ko'rsatkichi nisbat asosida hisoblanadi. Bugungi kunda maktablarda nazorat shaklining bir necha xil ko'rinishlari bor. 2023-2024-o'quv yilidan boshlab maktablarda baholash tizimi besh ballikdan yuz ballik nazorat shakllari: bo'lim bo'yicha summativ baholash (BSB) va chorak bo'yicha summativ baholash (ChSB) tizimiga o'tgan.

Bu tizimga ko'ra bir chorak davomida fan soatlariga qarab bir yoki ikki marta BSB va chorak yakunida ChSB sinovlari o'tkaziladi. BSB sinovlari fandan kelib chiqqan holda yozma, test, savol-javob, anketa ko'rinishida olinadi. ChSB sinovlari esa Bilimlarni baholash agentligi tomonidan tuzilgan maxsus test sinovlari ko'rinishida olinadi.

Hozirgi vaqtda ta'lim natijalarini baholashning eng ko'p qo'llaniladigan innovatsion vositasi modulli reyting tizimidir. Zamonaviy ta'lim jarayonining muhim vazifasi - o'quvchilarga invariantni (yoki teng ravishda, asosiy) aniqlash. Kurs mazmunining asosiy komponenti o'qituvchi tomonidan faol va interaktiv ta'lim texnologiyalaridan foydalanish orqali ta'lim jarayonida o'zlashtiriladigan asosiy elementni ifodalaydi.

Modulli o'qitish quyidagilarni o'z ichiga oladi: a) didaktik tizimning har bir komponentini ishlab chiqish va uni izchil modulli dasturda taqdim etish;

b) o'quv materiali mazmunini aniq tuzish va uni izchil taqdim etish; d) o'quv jarayonini o'quvchilarning individual imkoniyatlari va ehtiyojlariga moslashtirish; e) shaxs uchun sharoit yaratish, modulli dasturning turli xil variantlari orqali talabalarning rivojlanish sur'ati; f) o'quv jarayonini monitoring va baholash tizimi bilan majburiy ta'minlash, o'quv jarayonini moslashtirishga imkon beradigan va eng muhimi, o'quvchilarda zarur ta'lim kompetensiyalarining rivojlanish darajasini aniqlaydigan o'quv yutuqlari.

Modulli tizim aqliy qobiliyatlarni emas, balki o'quv materialini (modulni) o'zlashtirish darajasini baholaydi. Bunda uchta daraja odatda ajralib turadi: 1) tanqidiy, talabaning bilimi to'liq bo'lmaganda va amaliy topshiriq va harakatlar faqat model yordamida bajarilganda; 2) tayyor modelga ehtiyoj sezmasdan yetarli darajada yuqori bilim va ishlash darajasiga mos keladigan; 3) ongli bilimlarni egallash va barcha turdagi topshiriqlar va harakatlarni mustaqil bajarish darajasiga to'liq mos keladigan optimal.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash joizki, ta'lim jarayonida modulli o'qitish tizimi, o'quvchi va talabalarni baholash shakllari obyektiv, xolis tarzda amalga oshirilsa maqsadga muvofiq bo'ladi, shu bilan birga, ta'lim jarayoni samaradorligiga erishiladi.

FORDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Новое в оценке образовательных результатов: Международный аспект. – М.: Просвещение, 2007. – 368 с.
2. B.X.Xodjayev "Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti" "Sano-standart" Toshkent, 2017.
2. M.X.Тохтаходжаева "Педагогика" Тошкент – 2006